

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גליין 8

חג הסוכות תש"פ

בעניין אם קטנה מברכת ביו"ט ראשון של סוכות על לולב שאינה שלה

יבואר אם הקטן יוצא מצות חינוך בלולב שאול

צבי, [ולפ"ז גם באתרוג שאול עליו לחנך את בנו לחיוב האתרוג מדרבנן ששייך גם עליו היכן שאין לו אחר].

יבואר שיש שני דינים בחינוך האחד מצוה של הקטן ועוד מצוה על האב לחנכו

אמנם אפשר לומר דכוונת הראשונים שיוצא בלולב שאול היינו טעמא משום דבמצות חינוך איכא שני דינים, האחד שצריך האב להרגיל בנו במצוות וזה הכל מודים בו וכמו שאמרה תורה על אברהם למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמו דרך ד' וגו', [ויעוין במשך חכמה שם], והאחד לפי רוב הראשונים יש מצוה מדרבנן גם על הבן ואע"פ שגם זה משום חינוך אבל מ"מ הוא מצוותו של הבן מדרבנן ולכן יכול להוציא את אביו בחיובי האב מדרבנן.

ולפ"ז כתב בספר אשר לשלמה (תניינא סי' ג') דמשום המצוה להרגיל במצוות אפשר לקיים מצות חינוך גם היכא דאיכא פסולים אחרים אם רק מתרגלים עי"ז למצוות, אכן כ"ז במצוה המיוחדת של האב דעיקר מצוה זו להרגיל בניו במצוות ושפיר מקיים מצות חינוך אף כשלא נעשית המצוה כהלכתה, אבל במצות חינוך דקטנים עצמם בזה פשיטא דחייבים במעשה המצוה כהלכתה וכדחזוין דקטן מוציא הגדול מדרבנן וא"כ ודאי דהקטן חייב מדרבנן לקיים המצוה כמו הגדול.

ומעתה מיושב שפיר הא דמוכיח בסוכה דלמעלה מכ' אמה כשר ממעשה דהילני ואף דהתם עשתה רק בשביל חינוך ולש"י הראב"ן העיקר בזה להרגיל במצוות ולא בעי קיום המצוה בשלימותה, אכן להמבואר נחא דמעשה דהילני לא איירי מדין מצות חינוך המיוחדת על האב אלא דהשתדלה שהקטנים יקיימו חובת עצמם ולענין מצות הקטנים עצמה ודאי שצריכים לקיים המצוה כהלכתה וכיון דהילני עשתה הסוכה למעלה מכ' ע"פ חכמים כדי שבניו יקיימו חובתן בע"כ דסוכה כזו כשרה, אבל במצות חינוך המיוחדת של האב אפשר שפיר לומר דגם באופן שאין יכול שבנו יקיים המצוה כהלכתה חייב עכ"פ להרגילו לעשות מעשה מצוה וכשאינו לו האפשרות לקנות לבנו לולב סובר הראב"ן שיתן לו לכל הפחות אתרוג השאול ויכל גם לברך עי"ז ואע"פ שאין בזה קיום מצות לולב שפיר מקיים האב מצות חינוך שמרגילו למצוות, והקטן יכול לברך מחמת מצות חינוך גרידא וכמו לש"י רש"י והרמב"ן דליכא כלל מצוה על הקטן עצמו ומברך רק בשביל מצות האב.

ולפ"ז אפשר דמש"כ המ"ב דצריך שיהיה ד' מינים כשרים כמו בגדול היינו רק כשיש לו אפשרות ליתן לבנו ד' מינים כשרים אבל באופן שאין לו אפשרות זו יצטרך ליתן לו עכ"פ לולב שאינו כשר כדי להרגילו במצוות.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סוף סי' צ"ה) שלכתחלה יקנה לולב לבנו כדי לקיים מצות חינוך בשלימות וכתב עוד שהקטן אינו יכול לברך על לולב שאול אע"פ שאביו מקיים מצות חינוך כשהקטן נוטל לולב שאול מכל מקום הקטן אינו יכול לברך עליו.

והנה בספר אשר לשלמה בהשמות שם העיר אין נותנים לקטנות לברך על הלולב ואין מקנים להם דבשלמא אם מקנה להם הלולב שפיר מברכות כמו שמברכות על מצוות עשה שהז"ג, אבל כשאין הלולב שלהם איך יברכו והרי אין האב חייב לחנכם במצוות לולב וא"כ איך נוטלת ומברכת על הלולב והוי ברכה לבטלה וע"ע.

יבואר כיצד לנהוג בקטן שספק הביא ב' שערות לענין הקנאת הלולב

והנה אמרו"ה הגאון זצ"ל היה מנהגו לברך על לולבו של הגאון הגדול ר' יוסף דב סאלאוויצקי זצ"ל ראש ישיבת בריסק במשך כל ימי חג הסוכות, וכד הוינא טליא ונהיית' בר מצוה, הלכתי עמו לביתו של הגר"ד זצ"ל כדי שאוכל גם אני לברך על לולבו המהודר של ראש ישיבת בריסק, וכשבקשתי שיתן לי הלולב ביו"ט ראשון של סוכות, נסתפק הגאון זצ"ל אם יכול לתת לי הלולב במתנה ע"מ להחזיר שמא עדיין לא הבאתי ב' שערות, ואין לסמוך על חזקה דרבא בדאורייתא, ואם עדיין קטן אני לא אוכל להחזיר

איתא בסוכה דף מ"ו ע"ב אמר רבי זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מאי טעמא דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו, ע"כ.

וברש"י פירש דלא ליקני איניש לינוקא קודם שיצא בו ומשמע שאחר שיצא בו יכול להקנות לו, ואפשר שבאמת צריך להקנות לו כדי שיצא בו הקטן מצות לולב מדרבנן משום חינוך, אמנם במרדכי הביא בשם הראב"ן וז"ל 'וכן היו בקיאי הדעת שבמגנצא נוהגין שלאחר שנוטלין כל הקהל מוציין את הלולב לפני הארון ושם היו לוקחין אותו הנערים ומברכין וכן נאה, ואי תפס ליה הגדול בהדי הקטן דלא נפיק ליה לגמרי מידיה, לית לן בה, עכ"ל.

ובמשנה ברורה (סי' תרנ"ח ס"ק כ"ח) כתב בשם כמה אחרונים דס"ל שאין הקטן יוצא בלולב שאול, אבל הביא בשם הראב"ן שיוצא בלולב שאול, וכן נראה מהשו"ע שכתב שאם הגדול תופס את הלולב עם הקטן כיון שלא יצא מידו לא יקנהו ומבואר שיתנהו לקטן לצאת בו באופן שיחזיק יחד עמו והרי כיון שלא יקנהו לא יצא בו וא"כ למה נותן לקטן להחזיק בלולב וע"כ דס"ל דהקטן יוצא גם בלולב שאול.

ובביאור שיטת המפרשים דס"ל דיוצא היה נראה לכאורה דכדי לחנכו במצוות סגי גם אם אין עושה המצוה בכל פרטיה דסוף סוף כשיגדיל יהא רגיל לקיים מצות לולב, ולפ"ז יוכל לתת לקטן גם לולב חסר משהו שהרי הוא מרגילו במצוות.

אמנם בבב"ל (סי' תרנ"ז) כתב ש'אין הקטן יוצא אלא בד' מינים כשרים כמו בגדול, עכ"ל, ומבואר שמצות חינוך אינו מקיים אלא בכל פרטי המצוה כמו הגדול וצ"ב א"כ כיצד הקטן יוצא בשאול, וקשה לומר דכל פרטי המצוה שניכר לעין אינו יוצא בו יד"ח אבל שאול שאינו ניכר לעין שפיר יוצא בו חובת חינוך, דבאמת גם נקטם ראשו שאינו ניכר לעין אינו יוצא בו לכמה פוסקים, וגם חסר משהו אינו יוצא בו הגם שאינו נראה לעין.

ואפשר לומר שכל שאין פסולו בגופו אלא הוא פסול בהנטילה לא פסולו אצל קטן, ופסול שאול אין פסולו בגופו שהרי כשר הוא לבעלים אלא שמי שאינו שלו אינו יוצא בהנטילה זו בזה לא פסלוהו אצל קטן וצ"ע בסברא זו.

יבואר שיש חיוב מדרבנן לצאת באתרוג השאול אפי' ביו"ט ראשון היכא דאין לו אחר

והנה בספר קהילות יעקב (סוכה סי' כ"ח) הקשה מריש סוכה במעשה דהילני המלכה שמבואר בגמ' שלא היתה מושיבה את בניה אלא בסוכה שכשירה על פי חכמים ובריטב"א כתב שם דמהא שמעוין דקטן צריך לחנכו לעשות מצוה בהכשר גמור מגדול, וביאר סברת הראשונים בזה דבאמת לחנך קטן צריך לחנכו בלולב שלו אלא דבמקום שאין לו לתת לקטן לולב שלו הרי הוא צריך לחנכו גם בלולב שאינו שלו משום דשפיר שייך חינוך גם בזה לנטילת לולב אפי' כשאינו שלו.

וכתב כן על פי מש"כ החכם צבי (סי' ט' הובא במ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ל"ג) שכתב דביו"ט ראשון אם אין לאדם רק אתרוג חסר יכול לברך עליו משום דגם ביום ראשון יש את המצוה מדרבנן של יו"ט שני שהרי ושמחתם לפני ד' אלוקים שבעת ימים כתיב ורבנן תיקנו זכר למקדש שיטול גם אתרוג חסר, לכן מברך גם ביו"ט ראשון על אתרוג חסר ואם יודמן לו אח"כ אתרוג שאינו חסר צריך לברך עליו שעדיין לא יצא מצותו מן התורה, ולהכי גם יכול הקטן לברך על אתרוג שאול ביו"ט ראשון כיון דבשאר ימים מברכין על זה ולא גרע יום ראשון משאר ימים שאין בהם כלל מצוה דאורייתא ומברכין אדרבנן כי גם במצוות דרבנן צריך לחנכו יעו"ש שהאריך בעיקר דינו של החכם

יבואר שאע"פ שאין האשה חייבת בלולב יש מקום לחנכה למצוות שאינה מצווה בהם

ואולי אפשר ללמד זכות על מנהג העולם שנותנים לקטנות לברך אע"פ שאין הלולב שלהם דהנה אמרו בניזיר (דף כ"ח ע"ב) האב מדיר את בנו בניזיר ובגמ' נחלקו ר' יוחנן ור"ל אם הוא הלכה למשה מסיני או דאינו אלא משום לחנכו במצוות ואמרו שם דאם משום לחנכו במצוות אמאי לא אמרו שיכול להדיר גם את בתו בניזיר ואמרו שאין האב חייב לחנך את בתו במצוות, והתוס' ישנים (יומא דף פ"ב) הקשו מהא דמחנכין הקטנות להתענות ביום הכפורים לפני שנה ולפני שנתיים ומבואר דמחנכין גם את הקטנות ותרצו דרק לענין נזירות אין מחנכין את בתו אבל לשאר מיילי מחנכין גם את בתו ע"כ, ולא ביארו מ"ש נזירות מכל מיילי.

ובקרבן אורה בניזיר כתב דנזירות שהוא ענין של פרישות מן המותרות, ולהקדישו לשמים בזהירות ופרישות, בזה אין צריך לחנך את בתו, וכן משמע במאירי שרק בניזירות א"צ לחנך את בתו משום שהוא ענין של פרישות.

והנה פרישות הוא מעלה ואינו חיוב גמור ואע"פ כן צריך לחנכו במצוה זו וא"כ שפיר יש מקום לחנך את בתו באהבת המצוות לרדוף אחריהם אע"פ שאינה מחויבת בהם לאהוב המצוות ככסף וזהב ויותר מהם וא"כ יש מקום לומר שיש בזה מצות חינוך ללמד את בתו שתטול לולב וגם יכולה לברך על מצוה זו.

וכמו בניזירות שהאב מדיר את בנו בניזיר הרי הוא מברך על מצות הנזירות בגילוח שערו וכדומה אע"פ שאינו נזירות גמורה שהרי לא מהני קבלתו עליו מכל מקום כדי לחנכו במצוות הרי הוא עושה מצוות כמו הגדול הכי נמי כיון שיש כאן חינוך לרדוף אחר המצוות וכשהיא גדולה הרי היא מברכת על מצוה זו הרי יכול לחנכה ג"כ לעשות מצוה זו בברכה, ועוד שיכול לחנכה לברך ברכה זו שכשתעשה מצוה זו תברך ברכה זו ואע"פ שאינו חובה עליה מכל מקום מצוה איכא.

בענין אכל פירות בתוך סעודתו אם צריך סוכה

וכן מבואר במאירי סוכה (דף כ"ו ע"ב בד"ה "אמר המאירי אוכלין ושותין ארעי חוץ לסוכה") שכתב דהשתיה נגדרת אחר האכילה, אם האכילה קבע גם השתיה קבע וחייבת בסוכה.

יבואר אם אוכל בתוך סעודתו דברים שטעונים ברכה לפניהם אם הם נחשבים כחלק מסעודתו

ונסתפקת באוכל בתוך הסעודה דברים שטעונים ברכה לפניו אם נימא דגם בזה הוא כחלק מן הסעודה והוי כאכילת קבע וחייב בסוכה, או דכיון דחזוין דטעון ברכה לפניו ולא נפטר בברכת אותה סעודה. ע"כ דאין אותה האכילה כחלק מן הסעודה ושפיר שרי לאוכלו חוץ לסוכה.

והנה לענין שתית יין בתוך הסעודה פשוט שצריך סוכה דחשיב כחלק מן הסעודה והוי שתית קבע, ואף שהיין בתוך הסעודה טעון ברכה לפניו. מ"מ ביין אף דטעון ברכה לפניו הוי כחלק מן הסעודה משום דהא דיין טעון ברכה לפניו גם בתוך הסעודה אינו משום שאינו שייך להסעודה, אלא אמרו בגמ' ברכות (דף מ"א ע"ב) דיין חשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה וא"צ ברכה אלא משום דגורם ברכה לעצמו, ולהכי נראה פשוט דהיין שבתוך הסעודה חשיב כחלק מן הסעודה להצריכו סוכה, אף דצריך ברכה לפניו ואינו נפטר בברכת אותה סעודה, ופשוט.

והנה בתשובות רבנו יוסף מסלוצק זצ"ל (סי' כ"ב) נסתפק באוכלו פירות בתוך הסעודה אם חייב בסוכה אף שאכילת פירות אינו אלא אכילת ארעי, מ"מ באכלו בתוך הסעודה אפשר דבעו סוכה, והביא ראייה לדין זה מספר לחם יודא שכתב להוכיח ממש"כ ר"ן על הא דתנן שותין ארעי חוץ לסוכה היינו אם שותה פעם אחת עם אכילת ארעי אינה נחשבת קבע, והיינו דהוקשה להר"ן מהו הא דתנן שותין ארעי חוץ לסוכה, והרי כל שתיה ארעי היא ומשמע במתני' דשתית קבע חייבת בסוכה. ולהכי כתב דשתיה עם אכילת ארעי הוי שתית ארעי, אבל עם אכילת קבע גם השתיה קבע היא. ומבואר דשתיה עם אכילת קבע חייב בסוכה וכמשנ"ת, וה"ה באכילת פירות בתוך סעודתו צריך סוכה, וחזוין דלא חילק בזה, ובאמת יש לעיין דאפשר דאכילת פירות

לו הלולב, דקטן מקני קני אבל אקניי לא מקני כמבואר בגמ' סוכה הנ"ל, ולא מהני לתת לקטן מתנה ע"מ להחזיר, משום שאם באמת הוא קטן ואינו יכול להחזיר הוי תנאי שאינו יכול לקיימו שאינו יכול להחזיר, שהתנאי בטל והמעשה קיים כמבואר בר"ן שם.

ואמר שיתן לבנו ממלא מקומו הגאון ר' אברהם יהושע שליט"א את הלולב מתנה ע"מ להחזיר, ובנו הגאון שליט"א יתן לי הלולב מתנה ע"מ להחזיר, ובהו אע"פ שהתנאי שעשה עמי בנו הגאון שליט"א לא מהני אם לא הביא ב' שערות מ"מ התנאי שעשה אביו עמו מהני, ואם לא יחזיר לאביו משום שאני איני יכול להחזיר לו נמצא שהמתנה שנתן לו אביו בטילה ובהו יכולתי לקיים מצות ד' מינים בהידור ולברך על לולבו של הגאון זצ"ל [מספק].

ולכאורה ה' אפשר לעשות תנאי אחר שתועיל ג"כ לקטן שנעשה בר מצוה שאין ידוע אם הביא ב' שערות, והיינו שיתן הלולב על תנאי שהוא גדול ואם הוא גדול נותן לו הלולב מתנה ע"מ להחזיר, ואם הוא קטן אינו נותן לו מתנה ע"מ להחזיר, ובהו הוי תנאי שאפשר לקיימו דהיינו שאם אינו גדול אינו נותנו לו, והוי תנאי גמור ומהני, וצ"ב אמאי הוצרך לתת מתנה ע"מ להחזיר לבנו, ושוב יתן מתנה ע"מ להחזיר לקטן הבר מצוה, וצ"ע.

ושמעתי ממו"ח זצ"ל שהגאון ר' יחזקאל ברטלר זצ"ל כשהיה בחור צעיר ביקש מהחזו"א זצ"ל שיקנה לו לולב ולא רצה להקנות לו משום שעדיין לא נתמלא וקנו וחשש שלא יוכל להקנות לו ולהחזיר לו, ואמר לו הגאון ר' יחזקאל שיקנה לו על מנת שהוא גדול והחזו"א זצ"ל נתנה מזה ועשה כדבריו.

והנה אם מוקנה לקטן באופן זה הרי הקטן יכול לברך ממנו"פ אם לא קנהו והוא קטן הרי הוא מברך משום חינוך האב שמחנכו גם בלולב שאול ואם קנהו הרי הוא מברך משום שהוא מקיים מצוה גמורה, אבל בבת י"ב שאין ידוע שהביאה ב' שערות א"כ לא תוכל לברך עד שתגדיל ביותר שהרי אם לא קנתהו אינה יכולה לברך משום מצות חינוך שהרי אין חייבים לחנכה ללולב אמנם אפשר שיכולה לברך דלברכה סמכין על חזקה דרבא, וגם אפשר שתוכל לברך בידוע לה שהביאה ב' שערות אבל בלא"ה איכא ספיקא אם יכולה לברך.

בתשובות בני שלמה סי' מ"א כתב דאף דתנן במתני' סוכה (דף כ"ה) אוכלין ושותין ארעי חוץ לסוכה והיינו דאכילה כביצה הוי אכילת ארעי ואוכלין חוץ לסוכה, מ"מ אם אוכל סעודת קבע יותר מכביצה אסור לאכול גם חלק מסעודה זו חוץ לסוכה, אף דנמצא דלא אכל אלא פחות מכביצה חוץ לסוכה, מ"מ באוכל אכילת קבע כל משהו ומושהו מאכילתו חשיב כחלק מאכילת קבע וחייב בסוכה.

[וכתב] עוד בזה דמי שהיה חולה ביוה"כ שהוצרך לאכול ח"ש והוסיף לאכול חצי שיעור נוסף והשלים לכשיעור הרי הוא חייב כרת במזיד וחטאת בשוגג, דליכא שיעורא באיסור אכילה ביוה"כ. אלא דחייב עינוי רמאי עליה וכשמבטל עינויו חייב כרת. וא"כ אף דח"ש מאכילתו היה בהיתר מ"מ כיון דע"י ח"ש הנוסף שאכל באיסור ביטל עינויו, חשיב כביטול עינוי דיוה"כ באכילתו וחייב חטאת, וכ"כ בבאור הלכה (סי' תרי"ח ס"ח בד"ה "ואם אמדוהו") בשם הבניין ציון יעו"ש, וכ"כ בכתב סופר (אר"ח סי' ל"א) יעו"ש.

אמנם בפשוטו הוא מיוחד מאד דבפשוטו שיעור ככותבת הוא שיעור במעשה אכילה של יוה"כ להתחייב עליו וכל שלא היה מעשה אכילה של ככותבת אינו מתחייב אף דבטל עינויו. וצ"ע. ויעיין שלמי יוסף חולין במש"כ ידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א סי' קפ"ט בסופו].

והנה מש"כ לענין סוכה מסתבר טעמיה ומשום דחשיב כאכילת קבע לחייבו בסוכה. וכ"כ במ"ב בשע"צ (סי' תרל"ט ס"ק כ"ט) שכתב דהא דאמרו בגמ' אוכלין ושותין בסוכה צ"ב, דהא שתיה א"צ סוכה, דבכל גזונא אינו אלא ארעי, ובשלמא לדעת האחרונים דס"ל דשתית יין בקביעות חייב בסוכה כמבואר במ"ב (סי' תרל"ט ס"ק י"ג) בשם הב"ח והלבוש ופרישה והא"ר, ובבה"ל כתב דכן הוא דעת הריטב"א יעו"ש, אתי שפיר דכוונת הגמ' דשותין בסוכה היינו שתית יין, אבל לשיטת השו"ע והרמ"א דס"ל דאפילו שתית יין בקביעות א"צ סוכה, א"כ צ"ב מה שאמרו בגמ' אוכלין ושותין בסוכה והרי שתיה א"צ סוכה. ועכצ"ל דשתיה ששותה בתוך הסעודה הרי הוא כחלק מן הסעודה וחייב בסוכה, ונסתפק אם רק יין בתוך הסעודה חייב בסוכה או דגם מים שבתוך הסעודה חייב בסוכה יעו"ש.

ולפ"ז נראה דלמשנת דאכילת פירות בתוך הסעודה אע"פ שטעון ברכה לפניו, מ"מ כיון דברכת המזון פוטרתו, ע"כ שנחשבים כחלק מסעודתו, ולהכי חייבים הם בסוכה, א"כ ה"ג חייבים הם בברכת המזון במקומם ולהכי אף שעקר ממקומו מ"מ אינו חוזר ומברך על הפירות משום דחשיבי כטעונים ברכה במקומם.

והנה בתוס' פסחים שם כתבו דאם הולך באמצע סעודתו הרי הוא יכול לשתות יין או מים, דחשיבי כטעונים ברכה במקומם, ולכאורה יש מקום לדקדק מדבריהם דרך בין ומים דאינם טעונים ברכה לפניהם באמצע הסעודה דמישך שייכי להסעודה לא חשיב שינוי מקום, [והא דין צריך ברכה לפניו אינו אלא מחמת חשיבותו שגורם ברכה לעצמו]. ובזה כתבו התוס' דכיון דמישך שייכי להסעודה חשיבי כטעונים ברכה במקומם, אבל פירות שטעונים ברכה לפניהם אפשר דחשיב כאינם צריכים ברכה במקומם, ולהכי דקדקו בדבריהם לומר דווקא יין או מים, וצ"ע.

אמנם הראוני בשו"ע הרב (סי' קע"ח) ס"ד שכתב להדיא, וז"ל 'ואפילו הלך בתוך הסעודה לבית אחר ואוכל ושותה שם דברים שאינם טפלים להסעודה לענין ברכה ראשונה, והוצרך לברך עליהם בבית הראשון כמו יין או פירות כיון שהם טפלים לענין ברכה אחרונה ונפטרים בברכה"מ, על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה ואי"צ לברך שם ברכה אחרונה, אפילו לא אכל שם פת דמקומו הוא מקום סעודתו הראשונה, יעו"ש, ומבואר להדיא כמשנ"ת, וצ"ל דמש"כ התוס' יין או מים לאו דווקא הוא אלא דהתוס' איירי לעיל מיניה בין להכי נקט יין ופשוט.

ולפ"ז נראה דה"ל לענין סוכה גם אכילת פירות תוך הסעודה, אף שטעונים ברכה לפניהם, מ"מ כיון שנפטרים בברכה"מ חייבים בסוכה וכמש"כ בתשובות ר' יוסף מסלוצק וצ"ל וכן מבואר לכא' בשו"ע הרב הנ"ל.

בענין קניין אודיתא

הנה בגדר קניין אודיתא שמהני אפי' שידועים האמת שאינו שלו ומ"מ כל שהודה שמכונן זה הוא של חברו נעשה ממונו של חברו כתב בחזון איש סי' י"ח ס"ק ו' שטעמו הוא משום שבעלות המזון נקבעת לפי הפסק דין של ב"ד, ולפי שהודאת בעל דין כמאה עדים דמי א"כ פסק הדין של המזון שהוא ממונו של חברו ולהכי באמת נעשה ממונו של חברו, ולפ"ז אינו קניין ככל הקנינים שנעשה בגמירות דעת וכדומה, אלא נעשה שינוי בבעלות המזון משום הפסק דין של אותו מזון, ולפ"ז מהני קניין אודיתא גם בדבר שאינו ברשותו משום שאינו קניין שחל על ידי הקנתו דבעינן שיהא הדבר הנקנה ברשותו, אבל כיון שהקניין חל משום פסק הדין להכי חייל הקניין גם באינו ברשותו.

ולכא' תליא בגדר הא דאמרין להדיא דטעון ברכה אחריהן במקומן לא חשיב שינוי מקום לדידהו. אי משום דכל שטעון ברכה לאחריהן במקומן הוא אכילה ידידה אכילה חשובה, וכשאוכל אכילה חשובה, בשינוי מקום לחוד לא נעקר דעתו מסעודתו, או דנימא דאינו תלוי בחשיבות האכילה, אלא במה שצריך לחזור למקומו מחמת ברכתו. ואין נפק"מ בהאכילה אם האכילה חשובה דאפילו אין האכילה חשובה סו"ס צריך לחזור למקומו ולברך, ומשום שצריך לחזור למקומו השינוי מקום אינו מוחלט. וסגי גם כשצריך לחזור מחמת ברכה אחרת.

אמנם למשנ"ת בתוס' ומנו שדקדק בעמק ברכה דווקא כששתה יין או מים שהוא כחלק מהסעודה, בזה אמרין דשינוי מקום לאו הוי כהיסח הדעת לחיוב בברכה, משא"כ כשאנו כחלק מהסעודה אלא שצריך לחזור למקומו מחמת הפת שאכל אכילת חשוב כשינוי מקום לגבי דברים אחרים שאכל שאינם כחלק מסעודתו. א"כ מבואר דבאכל מזונות ופירות או ענבים ופירות אף דאינו חשוב שינוי מקום לגבי המזונות והענבים, מ"מ לגבי הפירות האחרים שאינם חשובים כסעודה אחת שפיר הוי שינוי מקום. אלא דלגבי ענבים ופירות שברכתם אחת אפשר דלא חשיב שינוי מקום וצ"ע.

בדין אכל ז' המינים ושינה מקומו אם צריך לחזור ולברך מאחר וקי"ל דמספק אי"צ לחזור למקומו ולברך

והנה בשו"ע (סי' ק"ח ס"ה) כתב י"א שו' מינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם, וי"א דווקא מיני דגן וברמ"א כתב ד"א דרך פת טעון ברכה לאחריהם במקומם, ובמג"א שם (סי' ק"ד) כתב דלכתחלה יחזיר לברך במקומו בכל שבעת המינים, ולגבי שינוי מקום אי"צ לברך על ז' המינים דספק ברכות להקל, ובגליון הרעק"א הקשה דמאחר ומכאן הדין דספיקא דרבנן להקל קם דינא דאי"צ ברכה במקומו, א"כ ממילא כבר אין דעתו לחזור למקומו וא"א לומר לקיבועא קמא הדר וממילא יצטרך לחזור ולברך בוודאי, ונשאר בצ"ע לדניא.

וראיתי שפירשו בדעת המג"א דס"ל דטעמא דדברים שטעונים ברכה אחריהם במקומם אינו חשוב שינוי מקום, אינו משום שצריך לחזור למקומו ולברך בפועל, אלא דהוא סי' שאכילה חשובה היא שקובעת מקומה ולהכי אין שינוי מקום עוקרו כדי שיעטרך לחזור ולברך, אמנם ברעק"א נראה שהבין שהכל תליא בחיוב ברכה בפועל, ואם אי"צ לחזור בפועל למקומו ולברך שפיר שינוי מקום, וצ"ע.

בתוך הסעודה מאחר ואין נחשבים כבאים מחמת הסעודה וטעונים ברכה לפניו, א"כ אינם נחשבים כחלק מן הסעודה להצריכם סוכה, וצ"ע.

יבואר אם המשיך סעודתו במוצ"ש משתחשך אם יכול לאכול גם מה שטעון ברכה לפניו

וכן שמעתי מואמו"ר וצ"ל בשם מרן הגרי"ז וצללה"ה, וכן אמר בשם מרן הגרי"א קוטלר וצללה"ה, דאף דקי"ל דמי שהיה סועד סעודתו בשבת וחשכה לו הרי זה ממשיך סעודתו, ואף שכבר נתחייב בהבדלה מ"מ כל זמן שהוא בתוך סעודתו הרי זה ממשיך בסעודתו, ומ"מ בהביאו לו פירות שצריכים ברכה בתוך הסעודה הרי זה אסור לאכלם דחשיב כהתחיל סעודה אחרת אחר שחשיכה שכבר שנתחייב בהבדלה.

ומבואר בדבריהם דכל היכא שצריך ברכה לפניו אפילו בתוך הסעודה, אינו חשוב כחלק מן הסעודה ולהכי אסרו לאכול הפירות בתוך סעודה שלישית אחר שחשיכה, ולדבריהם לכאורה נראה דמי שהביאו לו פירות בתוך סעודתו חוץ לסוכה, שפיר יכול לאכלם חוץ לסוכה שאין הפירות חשובים כחלק מן הסעודה, וכל זה דלא כמשנ"ת בתשובות ר' יוסף מסלוצק וצ"ל, וצ"ע.

אמנם לכאורה יש לעיין בזה שהרי מי שאכל פירות בתוך סעודתו אף שצריכים ברכה לפניהם מ"מ ברכת המזון פוטרתו כמבואר בשו"ע (סי' קע"ז), ומוכרח לכאורה דהפירות חשיב שפיר כחלק מן הסעודה לפטור אותם בברכת המזון, דאי לא הוי חשיב כחלק מסעודתו איך יפטר בברכת המזון, וע"כ דנטפלין להסעודה ונפטרים בברכה"מ, ולכאורה מוכרח דלא כמו דהו"ס ל' למרן הגרי"ז וצללה"ה דפירות הבאים בתוך הסעודה לא הוי כחלק מן הסעודה, וכמשנ"ת.

ונראה דצ"ל דלפי אכילת אותם פירות אין הפירות כחלק מסעודתו שהרי אינם נפטרים בברכת המוציא ומשום שאינם באים מחמת הסעודה, ולהכי אפשר דאסור לאכלם בתוך סעודה שלישית שחשכה לו שהרי אינו כהמשך סעודתו, אבל אחר שאכלם בתוך סעודתו שפיר חשיב כחלק מסעודתו ונפטר בברכה"מ, ולפ"ז נמצא דגם לענין סוכה כיון דכשיאכל אותם פירות הרי הם נעשים כחלק מסעודתו שהרי נפטרים בברכת המזון חשיב שפיר כאכילת קבע להצריכו סוכה וכמש"כ בתשובות ר' יוסף מסלוצק וצללה"ה.

יבואר דאכילת פירות בתוך הסעודה הוי כדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומן ואין בהם שינוי מקום

ולמשנ"ת לכאורה נראה דמי שאכל פירות בתוך סעודתו ובירך לפניו ואח"כ עקר ממקומו דלגבי עיקר סעודתו לא חשיבין ליה כשינוי מקום, שהרי קי"ל כרב חסדא כמש"כ ברמ"א (סי' קע"ח ס"א) דכל שטעון ברכה במקומו לא חשיב שינוי מקום להצריכו ברכה אחרת, אמנם לגבי הפירות שאכל בתוך סעודתו יש לעיין אם בשינוי מקום צריך ברכה אחרת, שהרי פירות אינם טעונים ברכה במקומם וא"כ שינוי מקום מחייב ברכה אחרינה לדידהו, ואף שצריך לחזור למקומו משום הפת שאכל מ"מ לא מהני להחשיבו כדברים שטעונים ברכה במקומם אלא כשצריך לחזור למקומו מחמת אכילת הפירות גופיהו.

וכן מבואר בתוס' פסחים (דף ק"א ע"ב בד"ה "אלא" בסוה"ד) שכתבו 'ואם הלך באמצע הסעודה למקום אחר יכול לשתות יין או מים בלא ברכה דכיון שהוא בתוך הסעודה לקיבועא קמא הדר', ובעמק ברכה הל' ברכת המזון (סי' ה') דקדק מדבריהם דכל זה אינו אלא בהלך באמצע הסעודה דהמים והיין שייכים להסעודה וברכת המזון פוטרתן, אבל אם שתה יין אחר סעודתו דהיינו אחר עקירת שולחן, אע"פ שצריך לחזור למקומו מחמת חיוב ברכת המזון ידידה מ"מ לגבי היין חשיב שינוי מקום כיון דאינו שייך להסעודה, יעו"ש¹.

¹ **בדין אכל מזונות ופירות ויצא ממקומו האם חוזר לברך על הפירות**

ולכאורה היה מקום להסתפק מה הדין באכל מזונות ופירות להני דסברי דמזונות צריכים ברכה לאחריהן במקומן, האם נימא דכיון דצריך לחזור למקומו מחמת המזונות, הרי זה מהני גם לפירות, או דנימא דרק סעודת פת דהכל נפטר בברכה"מ מהני להכל, אבל במזונות ופירות שצריך שתי ברכות ל"מ המזונות לפירות, וכן יש להסתפק אפילו באכל ענבים ופירות שנפטרים תרואה בברכה אחת כמש"כ בשו"ע סי' ר"ח סי"ג, ג"כ יש להסתפק אם הפירות נחשבים כטעונים ברכה לאחריהן במקומן דאף שנפטרים באותה ברכה אחרונה של הענבים, מ"מ מחמת הפירות אינם נחשבים כטעונים ברכה במקומן.

העזר סי' ל"ח סעיף ט"ו כתב וז"ל על מנת שיש לי מנה ביד פלוני, אם ידוע בעדים שיש לו מנה ביד פלוני, מקודשת בודאי; ואם אין ידוע, מקודשת מספק, עכ"ל.

והנה בחלקת מחוקק שם (ס"ק כ"ג) כתב וז"ל ואם אותו פלוני מודה לפנינו נראה דהודאתו הוה כעדים, עכ"ל, ומבואר דס"ל דהודאת בעל דין מהני לחייבו למפרע ולכן חשיב כהיה לו מנה בשעת קדושין, אמנם בבית שמואל שם ס"ק לא כתב וז"ל ומה נראה אם אמר ע"מ שיש לי ביד פלוני לא מהני הודאת פלוני כי אף על פי דמהני הודאתו לחייב את עצמו מכאן ולהבא, מ"מ אין ידוע אם היה לו אצלו בשעת הודאתו, עכ"ל, ומבואר דס"ל דהודאת בעל דין לא מהני אלא מכאן ולהבא אבל לא למפרע, ונמצא דנחלקו בזה הבית שמואל והחלקת מחוקק,

אמנם נראה שגם המוצל מאש שכתב דמהני הודאתו למפרע לבטל מתנתו ממנו אינו מוכרח דס"ל דמהני הודאת בעל דין למפרע כמו שכתב החלקת מחוקק דאפשר שמה שכתב דמהני למפרע אינו אלא כשקיבל מתנתו בהודאת בעל דין דהיינו באודיתא, ולהכי ס"ל שאם יודה לחבירו שהוא שלו הרי מונח"פ אינו שלו דאי סמכינן על הודאתו הרי אינו שלו ואם לא נסמוך על הודאתו א"כ גם הודאת חבירו אינו כלום ולהכי לא חשיב שלו, אבל כשהקנה לקטן בקניין גמור והקטן יקנה לגדול באודיתא אע"פ שאודיתא של בקטן הוא שמעולם הוא של הגדול לא תתבטל מתנתו של הקטן למפרע, וצ"ע.

עוד יש לעיין להחזו"א אמאי המוצא חמץ בביתו ביום טוב של פסח כופה עליו את הכלי ויש מן הראשונים דס"ל דאפי' אם לא ביטל עדיין החמץ ועובר בכל יראה דארוייתא הרי הוא כופה עליו את הכלי ולכאורה יכול להקנות באודיתא את החמץ לעכו"ם ואע"פ שהחמץ אינו ברשותו הרי להחזו"א איש גם כשהוא אינו ברשותו יכול להקנות החמץ שהרי הפסק דין הוא שהחמץ של הגוי וא"כ למה יעבור בכל יראה הרי יכול לתקנו בקניין אודיתא.

ואי נמצא שאיסורי הנאה הרי הם אינו שלו מובן היטב שלא מהני הודאת בעל דין שהרי אינו בעל דין כלל שהרי אינו שלו ולהכי לא מהני קניין אודיתא בחמץ שנאמר בהנאה אבל אי נמצא שהם שלו אבל אינם ברשותו א"כ אכתי יכול להקנות החמץ לעכו"ם באודיתא וצ"ע.

והקצוה"ח כתב בסי' קצ"ד בד"ה "ובזה נחא" שלא מהני אודיתא באינו ברשותו ככל הקנינים, דס"ל דהוא ככל מעשה קניין.

והעירני יקירי הבה"ח יצחק בלייער נ"י דלדבריו של החזו"א איש קטן נמי יכול להקנות באודיתא שהרי הודאת בעל דין של קטן הוי הודאה גמורה, ובשלמא לאקנוי אי אפשר, דלת ליה דעת אבל הודאת בעל דין מהני בקטן, וזה לא יתכן שהרי איתא בסוכה דף מ"ו אמר ר' זירא לא לקני איניש לולבא לינוקא דקנוי קני אקנוי לא מקני ואי נמצא כהחזו"א איש הקטן הרי יכול להקנות באודיתא.

אכן יעויין בקצוה"ח (סי' צ"ו ס"ק ב') שכתב בשם מהר"ק דלא מהני הודאת בעל דין בקטן, ותמה מגמ' סנהדרין דף ל"א דמשמע דהודאת בעל דין דקטן מהני, ולדידיה תקשי דלהחזו"א איש יכול הקטן להקנות באודיתא, אכן הקצוה"ח גופיה הרי פליג על החזו"א איש, וס"ל דאודיתא הוי כשאר הקנינים, ולדבריו באמת קטן אינו יכול להקנות גם באודיתא ופשוט, והחזו"א איש דס"ל דאודיתא אינו קניין כלל, ע"כ דס"ל דהודאת בעל דין דקטן לא חשיב הודאה כמש"כ מהר"ק.

והנה בגליון הרעק"א בשו"ע (או"ח סי' תרמ"ט) כתב בשם המוצל מאש שאם נתן ראובן לשמעון הלולב בקנין אודיתא ונטל הלולב יצא דקניין אודיתא מהני נמי לגבי איסורים וראיתו מהתוס' ב"מ דף מ"ו שכתבו דמהני קניין אודיתא להקנות המעשר שני לחבירו לפטרו מן החומש כשיפדהו, ושוב נסתפק אם אחר כך יחזירו לו בקניין אודיתא אם נתברר למפרע שלא היה שלו מעולם משום שהלולב נעשה של ראובן למפרע, וא"כ לא יצא בו שמעון ידי"ה, עכ"ד.

ולדבריו אם יקנה הקטן באודיתא שיאמר מכאן ולהבא הוא של אביו זה לא יתכן שהרי אינו יכול להקנותו ולא מהני הודאת בעל דין במקום שלא יתכן המציאות כמו שאמר, ואם יאמר הקטן שמעולם היה של אביו א"כ לא היה של הקטן למפרע כמו שכתב המוצל מאש וא"כ למה יקנהו להקטן הרי גם אם יוכל הקטן להקנותו לאביו בקניין אודיתא מכל מקום לא מהני קניין זה לקטן.

ושמעתי שהגאון ר' אברהם גנובסקי וצ"ל אמר שבעניין זה אם קניין אודיתא מהני למפרע נחלקו בו החלקת מחוקק והבית שמואל דהנה בשולחן ערוך אבן

בגדולת היום של הושענא רבה

שאנו מתחננים להקב"ה עד שניתן בעפר פינו ובזה אולי יש תקוה.

וכן הוא בפסוק בתהלים כי שחה לעפר נפשינו דבקה לארץ בטננו קומה עורתה לנו, והוא כשהאדם מגיע עד עפר הקב"ה עזרו, וכ"כ בספרנו פירשתי ויצא על הפסוק והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וגו' והיינו כשזרעך יהיה כעפר הארץ בתכלית השפלות אז תפרוץ ימה וקדמה וגו' ואפשר דכשחושב עצמו כארץ או תבוא הישועה, וכן פירש רש"י ריש קהלת על הפסוק והארץ לעולם עומדת, שמי שחושב עצמו כארץ לעולם עומדת וכן פירש הבעל הטורים על הפסוק סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה רמו למי שמושך לארץ לפי שעה יעלה השמימה ואפשר לפרש כמו שפירשנו יתר המוקראות והוא ענינו של חבטת הערבה להראות שפלת מצבינו שההוא עד עפר ואז תבוא ישעיותינו

ובשערי תשובה הלכות תפלה סימן ס"ו כתב וז"ל וכתבו בשם תלמידי האר"י ז"ל כשיאמר עוזר דלים ישים בלבו שהוא עני ומבקש על פתח (עיין לקמן בש"ע סי' צ"ח) תתפלל דרך תחנונים כרש כו' ואפי' הוא עשיר גדול ישים בדעתו כי הוא עני מתורה ומצות כי הוא העניות האמיתי, ועוד יחשוב בעניותו בקבר ועי"כ תעלה תפלתו עם תפלת העניים כו' ע"ש, עכ"ל, ומבואר דהוא הדרך לקבלת התפלה.

ונמצא שהתפלה הוא במעשה החבטה וכן בתקיעה התפלה הוא בהשובר ובשני הימים אלו אנו מתחננים בפנינו וגם מתפללים במעשה במעשה התקיעה ובחבטת הערבה, ובעיקר הם ימי תפלה ותחנונים אבל בכל אופן של תפלה גם בדיבור וגם במעשה, ואולי הימים הכל באים לבית הנסות להתחנן על נפשם במעשה תקיעה וחבטת ערבה, שהגם שאין בפנינו כח להתפלל אבל במעשה התקיעה ובמעשה החבטה ישמענו לנו.

אחד נקרא עם כמש"כ רש"י בוזאת הברכה וגם אם כעריבה הם חביבים לפניו יתברך.

והנה מה שנוטלים הערבה ביום שביעי של סוכות הוא כדי לבוא לפניו יתברך כעריבה שאין בנו כלום ואע"פ כן אנו רוצים בהקב"ה וצמאים אליו כעריבה שצמאה למים.

והרי רש"י בסנהדרין דף ע"ו ע"ב על הגמ' שהמחזיר אבידה לגוי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוח את הצמאה לא יאבה ד' סלוח לו וז"ל רוח נכרים ששבעים ואינן צמאין ליוצרם, צמאה זו מנסת ישראל שצמאה ותאבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו, עכ"ל, ומבואר ששם ישראל הוא מי שצמא ליוצרו ולכן מי שבשם ישראל יכנה הוא כעריבה אע"פ שאין בו כלום אבל הוא צמא ליוצרו והוא החביבות של ישראל אצל הקב"ה.

ואיתא תשובות הגאונים שערי תשובה סימן שמ בשם רב צמח ז"ל, וז"ל וישאלתם לענין ערבה שהובטין אותה בקרקע מהו הכי חזון דערבה דומה לשפתים והיא באה לכפר עליהם מכאן ולהלאה יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה ומשנא דקדמו' אמרו חבטא אמאי משום כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך וגו' משום דעד כאן ביומין אלין השטן מקטרג וישראל ביומין אלין דנפשי מצות מבטלי ליה מכאן ולהלאה כל שפה דיקום עליהו לא יכול לשלטה ויהא נפיל בארעא, עכ"ל, והעתיקו תשובה זו בסדור וילנא קודם ההושענות.

והנה מה שכתב מכאן ולהלאה יתן בעפר פיהו היינו כמו שכתב התרגום על איכה וז"ל יתן בעפרא פומיה וישתתח קדם רבוניה מאים אית סבר ע"כ, ומבואר שיתן בעפר פיהו היינו להשתתח לפני הבורא עולם בפיוש ידים ורגלים עד שיתן בעפר פיהו כזה ביטול גמור להבורא ובקשת תחנונים באופן זה בזה יתכן שי תקוה וזה החבטת ערבה שדומה לשפתים שאנו מראין בזה

בירושלמי פרק ד' דראש השנה ואותי יום יום ידרושון זה יום תקיעה ויום ערבה שהם ימים שהכל באים לבית הכנסת גם הנשים והטף ולכן תוקעים במסוף משום ברוב עם הדרת מלך ובשאר ימים טובים שאין הכל באים לבית הכנסת קוראין את ההלל בשחרית שאין ברוב עם במסוף יותר מבשחרית.

וצריך ביאור למה דווקא יום תקיעה ויום ערבה הם הימים שמתאספים כולם ובפשוטו יום תקיעה הוא תחלת ימי הדין ויום ערבה הוא סיום ימי הדין כמבואר בזה"ק פנחס, ולכן בהם הכל מתאספים לדרוש את ד'

ואחד מן הדברים הנסתרים ביותר הוא מנהג חבטת ערבה שנהגו נביאים מהו ענינו ושרשו, וביה צון שאומרים אחר חבטת ערבה, אומרים שהקב"ה ישקני מנשיקות פיהו על ידי חבטת ערבה, וצריך ביאור ענינו של הנשיקה מהקב"ה על ידי חבטת ערבה.

והנה באדרת אליהו וזאת הברכה על הפסוק אף חובב עמים פירש הפסוק בישעיה מ"ד זה יאמר לד' אני וזה יקרא בשם וזה יכתוב ידו לד' ובשם ישראל יכנה שזה כנגד הד' בחינות שיש בישראל ומה שנאמר בפסוק זה יאמר לד' אני היינו בכל בטעם ובריה. וזה יקרא בשם יעקב הוא בחי' הקול תורה. וזה יכתוב ידו לד' הוא במעשה המצות. ובשם ישראל יכנה הם הפשוטים בחי' ערבה, ע"כ וכ"כ בשפת אמת סוכות תרמ"ח וכן הפסוק אף חובב עמים כל קדושו בידך והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך פסוק זה הוא ג' נגד הד' בחינות הנ"ל שעמים הכוונה לישראל הפשוטים שאין בהם לא תורה ולא מצוות כל קדושו בידך הם בעלי תורה ומצוות והם תוכו לרגליך הם בעלי מצוות ישא מדברותיך הם בעלי תורה ומבואר שגם את הערבה מחבב ד' יתברך וזה שאמר הכתוב אף חובב עמים והם הי"ב שבטים שכל